

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

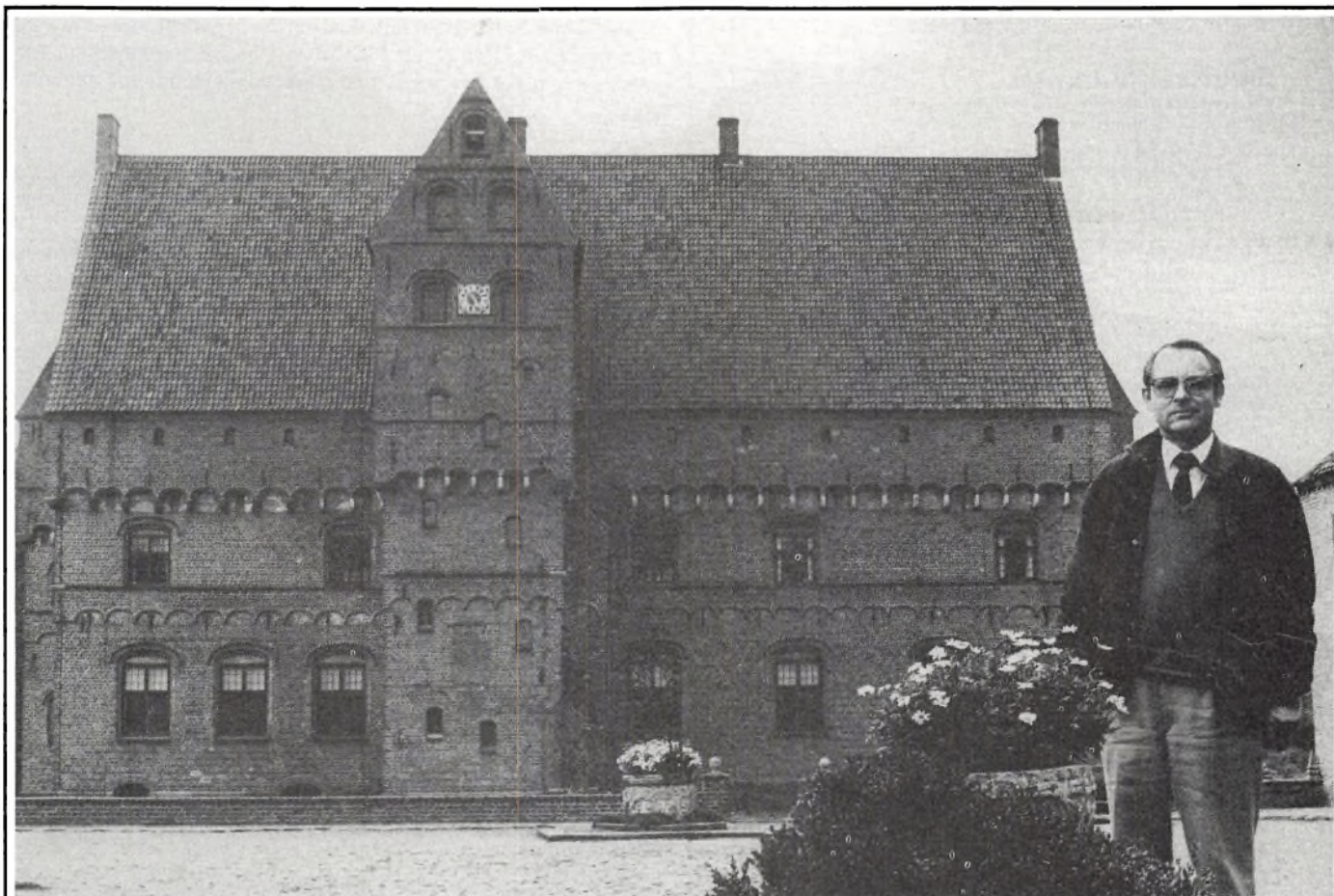
Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Udtryk optimisme	side 2
De sønderjyske treklassede valg før 1920.....	side 4
Auktionen over Stjær by 1767.....	side 7
Gravmonumenternes kulturhistorie	side 9
Heden gennem tusinde år	side 14
Uhøviske gårdnavne	side 16

Tidsskrift for
 Dansk Slægtsgaardsforening
 Oktober - November 1989

Nr. 282 - 47. årgang

*Borreby ved Skælskør.
 Kansler Johan Friis lod borgen opføre i 1550'erne. Siden 1783
 har den gamle herregård tilhørt slægten Castenschiold. På bille-
 det ses godsejer, hofjægermester C. H. Castenschiold. Han er 8.
 generation, og sønnen Joachim Castenschiold er 9. generation på
 det historiske gods.*

SLÆGTSGÅRDEN
 LÆR AF FORTIDEN - LEV I NUTIDEN - VIRK FOR FREMTIDEN

Stiftet 5. juli 1941

Redaktion:

Ole G. Nielsen, Lundforlundvej 8, 4200 Slagelse, tlf. 53 58 40 16

Kasserer, sekretær og annonceekspedition:

Inger M. Hansen, Bjerggårdsvej 9, 2840 Holte, tlf. 42 80 25 37 (efter 17). Postgiro nr. 8 08 31 42

Slægtsgaardsarkivet:

»Klostergaarden«, Ole Hansensvej 3, 4100 Ringsted, tlf. 53 61 25 35 (onsdag 11-15 og evt. efter aftale)

Arkivar Else-Margrethe Ransy, Udbygade 19, 1, 2200 København N, tlf. 35 37 73 22 kl. 18-21 (fortrinsvis folketællinger)

Genealog Bo Johansen, St. Strandstræde 4, 1, 1255 København K, tlf. 33 11 67 20 efter kl. 18 (fortrinsvis gård- og slægtsundersøgelser)

Hovedbestyrelsen:

Formand: Gårdejer Carl Martin Christensen, »Kaaregaard«, Badstrupvej 39, Badstrup, 5485 Skamby, tlf. 64 85 11 74

Næstformand: Gårdejer Peder Møller Frifelt, »Lindegård«, Tyndkærvej 7, 6823 Ansager, tlf. 75 24 30 87
(Formand: Bladudvalget)

Gårdejer Vagn Mathiasen, »Solgaard«, Toeltvej 4, Langerød, 3480 Fredensborg, tlf. 42 19 38 37
(Formand: Arkivudvalget og Nordsjællandskreds)

(Ovennævnte tre udgør hovedbestyrelsens forretningsudvalg.)

Gårdejer Aage Tolstrup, »Stangegaard«, Skarpeskadevej 6, Aarsballe, 3700 Rønne, tlf. 53 99 92 77
(Formand: Bornholm)

Gårdejer, borgmester Verner Larsen, Åbovej 17, Herlufille, 4160 Herlufmagle, tlf. 53 75 11 61

Gårdejer Meta Larsen, »Skovvang«, Præstøvej 107, 4640 Fakse, tlf. 53 82 51 45
(Formand: Sjælland-Syd)

Gårdejer Frede Falk Rasmussen, »Vestervang«, Marrebæk Tværvæg 5, Marrebæk, 4873 Væggerløse, tlf. 53 87 73 57
(Formand: Lolland-Falster afd.)

Gårdejer Hans Peder Madsen, »Mariesminde«, Røjrupvej 41, 5550 Langeskov, tlf. 65 97 23 21
(Formand: Fynskreds)

Gårdejer Torp Friis Møller, Aarslevvej 4, Aarslev, 6230 Rødekro, tlf. 74 66 66 97
(Formand: Det sydlige Sønderjylland)

Gårdejer Elise Jensen, »Højtoftegård«, Gammelby 40, 6100 Haderslev, tlf. 74 58 63 16
(Formand: Haderslev amt)

Gårdejer Knud Raunkjær, Magnolievej 114, 6880 Tarm, tlf. 97 37 30 08

Gårdejer Holger Buch Juul, Ribevej 13, Ødsted, 7100 Vejle, tlf. 75 86 50 21
(Formand: Vejle amt)

Gårdejer Peder Nørgaard Larsen, »St. Engeborg«, Ballingvej 5, 7800 Skive, tlf. 97 52 24 85

Gårdejer Henry Slemming, Hammelevvej 23, Hammelev, 8500 Grenå, tlf. 86 32 01 99
(Formand: Århus amt)

Gårdejer Ingrid Houbak, »Gedemaalsgaard«, Sakstrupvej 32, Bjergby, 9800 Hjørring, tlf. 98 97 10 36

Kredsformænd, der ikke er medlem af hovedbestyrelsen:

Gårdejer Arne Højland, »Kornomøgaard«, Stenbjergsvej 7, Gierslev, 4270 Høng, tlf. 53 55 28 41
(Formand: Vestsjællands amt)

Gårdejer Carl P. Jensen, Vadgård, Vadgårdsvej 25, 6830 Nr. Nebel, tlf. 75 28 81 14
(Formand: Ribe amtskreds)

Gårdejer Mads Andersen, Skårupvej 4, Hanning, 6900 Skjern, tlf. 97 36 20 74
(Formand: Ringkøbing amt)

Gårdejer Jens Kr. Nielsen, Toftegård, Vrouevej 15, Vroue, 7800 Skive, tlf. 97 54 70 31
(Formand: Viborg amt)

Gårdejer A. C. Winther Hansen, »Trillebakkegård«, Grydsted, 9240 Nibe, tlf. 98 35 16 03.
(Formand: Himmerlandskreds)

Gårdejer Peter Bentzen, »Torngårdsminde«, Torngårdsvej 15, 9440 Aabybro, tlf. 98 24 11 87
(Formand: Nordjyllandskreds)

Udtryk optimisme!

Sensommerskåret ligger så småt over træer og buske, og alle træer bugner af frugt.

En usædvanlig sommer går på hæld. Vel har de klimatiske forhold været meget varierende landet over, med den noget sparsomme regn ulige fordelt imellem landsdelene.

Der meldes om meget varierende høstudbytter, men de fleste udsagn er positive, og en hel del melder om rekordudbytter.

Rekordudbytter i visse egne, er selvfølgelig en ringe trøst for de egne, der har måttet lide med tørkeskader, og noget der ligner misvækst. Det er de forhold vi som planteavlere må leve med, selvom det ind imellem kan være belastende for økonomien.

Vi har oplevet nogle meget store prisstigninger på svinene, og de var velkomne og meget nødvendige. De senere år har været barske for vores største eksportproduktion, men også her lever man med varierende priser. Vi kan vel forvente, at priserne nu er steget så meget, at der kan blive en stabil økonomi i de kommende år, også selvom den måske vil falde lidt igen.

Efter nogle år med mælkekvoter, kan der nu konstateres en stabil udvikling for kvægsektoren, og med udsigt til at kvoterne hæves generelt med 1%, er der rimelig grund til optimisme, også for denne del af landbruget. Uanset om man var for eller imod kvoterne da de blev indført, må alle i dag erkende, at de har virket efter hensigten, og stabiliseret økonomien i mælkeproduktionen.

Ind imellem kan det være svært at bevare pessimismen.

Jamen, er der da slet ikke noget man kan være bekymret over?

Jo, såmænd er der det, men det skal jeg afstå fra, idet der jo er mange i erhvervet, der ser det som deres opgave at påpege alle problemerne.

Jeg mener godt, at danske bønder må udtrykke optimisme, når der er rimelig grund til det, og ingen skal tage glæden fra os, når vi har en god høst, eller en vellykket produktion i staldene.

Den nye landbrugslov er netop trådt i kraft, og denne gang er der taget rimelige og fornuftige hensyn til den strukturudvikling der er i gang, og som ingen vil kunne stoppe. Den vil selvfølgelig føre til færre landbrugsejendomme, men til gengæld vil disse få nogle muligheder, også i fremtiden, og det må vel være det grundlæggende for landbruget.

I disse dage ser vi det nysåede vintersæd bryde igennem, og dermed skabe nogle grønne marker til vinteren. Dette til glæde for miljøet, men også for øjet, og det vidner om, at efteråret ikke alene er høsttid, men også livsbekræftende og fremadrettet.

Badstrup i slutningen af september.

Carl M. Christensen

Nr. 283 udkommer omkring 15. december. Stof til dette nummer skal være hos redaktøren inden den 20. november.

Eftertryk tilladt med kildeangivelse.

Tryk: ROSTED BOGTRYK/OFFSET, 4200 Slagelse, tlf. 53 54 52 65

Jens P. Petersen 70 år

Badstrup i september

Den 31. oktober 1989 runder Dansk Slægtsgårdsforenings tidligere formand Jens Peter Petersen et skarpt hjørne, idet han fylder 70 år.

Denne aktive pensionist, vil næppe sætte aktiviteterne meget ned, selvom han ikke længere skal passe sit daglige arbejde som hjemmeværnskonsulent, for hans rejseaktiviteter vil utvivlsomt fortsætte mange år endnu.

Dansk Slægtsgårdsforening har meget at sige Jens P. Petersen tak for. Han blev formand for foreningen i efteråret '77, og beholdt denne post i 10 år.

Jens P. Petersen har mere end nogen anden forstået værdien af, at vore lokalforeninger er aktive, og dermed vores bindeled til medlemmerne. I 1977 da Jens Peter blev vores formand, var det i en periode, hvor der var en del uenighed i foreningens ledelse, og det var næppe alle der mente, at han var den rette formand, men tiden viste, at hans kritikere tog fejl.

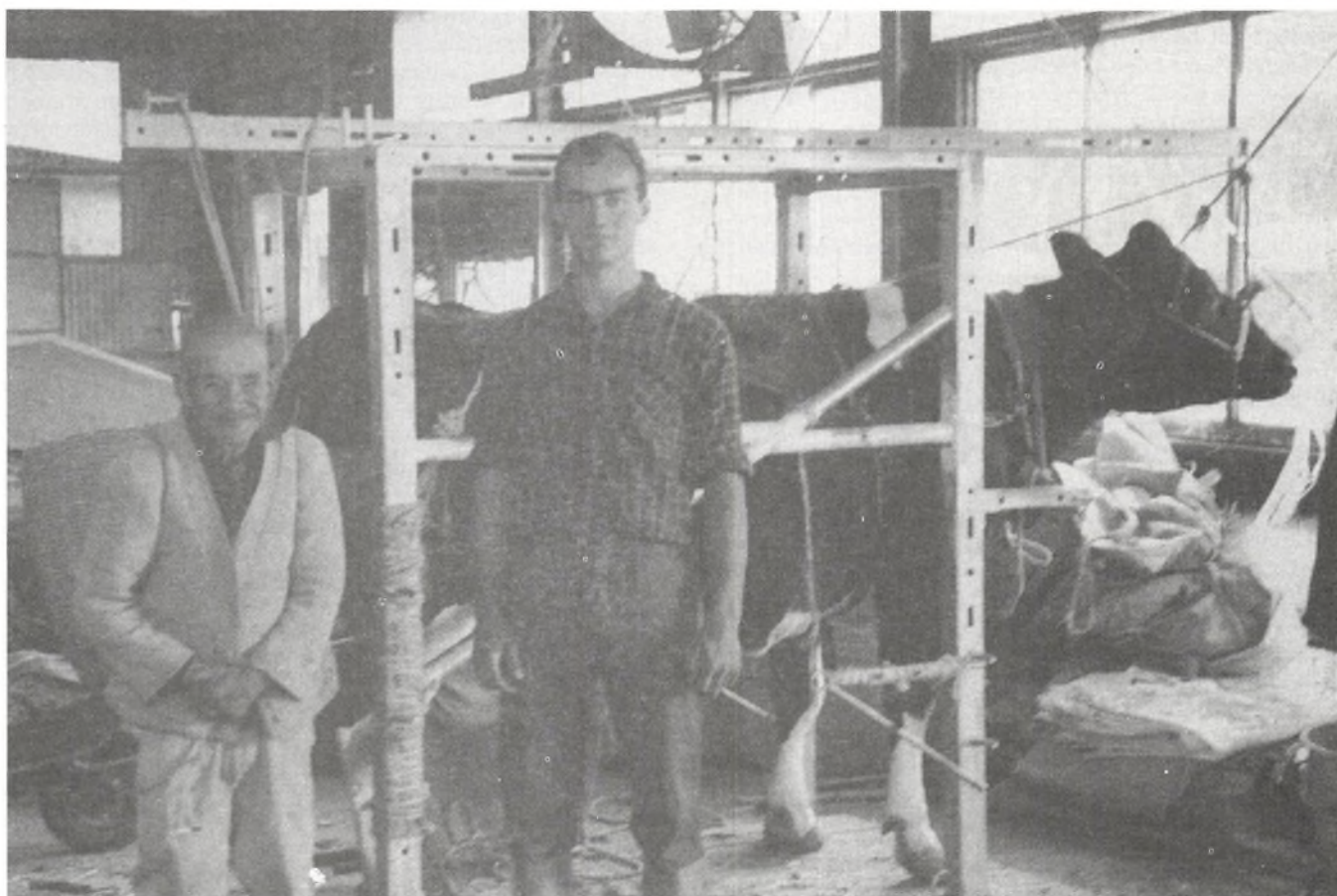
Mange af vore medlemmer har nydt godt af Jens P. Petersens evner som rejsearrangør, og ikke mindst som rejseleder. Vi glæder os over det samarbejde mellem Kærne-Rejser og Slægtsgårdsforening, som fortsætter fremover, og resulterer i en 5-dages tur til Bornholm i maj 1990, hvor vi holder årsmøde.

En stor tak for din indsats, et hjerteligt tillykke på dagen, og alt muligt held og lykke i årene fremover for dig og Karen, idet vi er mange, der glæder os til jævnlige gensyn med jer.

Carl Martin Christensen

*Jens P. Petersen
I årene 1977-1987 landsformand for Dansk Slægtsgårdsforening.
Har ejet slægtsgården i Furendløse, fhv. hjemmeværnskonsulent,
kommunalbestyrelses- og amtsrådsmedlem.*

Landsformanden har modtaget en hilsen fra Bent Gad Thysen, der er i Japan på uddannelsesophold.

Bent Gad Thysen var en af modtagerne ved uddelingen af Slægtsgårdsforeningens rejselegater i sommer.

På billedet ses Bent Gad Thysen sammen med den japanske landmands fader.

Slægtsgårdsforeningens Tidsskrift vil senere bringe en beretning om, hvad en ung dansker kan lære af landbruget i Japan.

KRONIK

De sønderjyske treklassede valg før 1920

Torp Friis Møller, Årslev fortæller før kommunevalget om et lidet kendt afstemningssystem.

Som et efterkrigsbarn fra 1. verdenskrig blev jeg født 1923, og mine erindringer fra barneårene strækker sig til slutningen af 20'erne samt fortsætter som skolebarn op gennem første halvdel af 30'erne. Da mine søskende var født før krigen, blev jeg et slags enebarn, der lyttede meget til de voksnes forskellige samtaleemner. Ud over de almindelige dagligdags hændelser var de store samtaleemner den gang Madsen-Mygdals ærlige krone og 30'ernes landbrugskrise, samt Tyskland med Nationalsocialismens fremtrængen. Desuden lyttede jeg til de utallige fortællinger fra 1. verdenskrigs oplevelser, som var et stadig tilbagevendende emne, når tidligere krigsdeltagere mødtes. Mine forældre deltog desuden altid i Genforenings- og afstemningsfester, og jeg hørte meget om den tyske tid med Køller (Ernst Mathias von Köller (1841-1928) preussisk politiker og embedsmand. Han var i årene 1897-1901 overpræsident i Slesvig-Holsten, hvor han med særlig hård hånd søgte at knægte danskheden med masseudvisninger og politi-indskrivelse mod danskerne og særlig mod deres foreninger), tidens mange genvordigheder, krigstidens mangfoldige knaphedsproblemer, hvor man ved fælles hjælp prøvede at dreje den lokale gendarm, kaldet Gladiator, en knap. Særlig mor gav jævnlige udtryk for, at nu efter Genforeningen var det langt sværere at gå til valg, for nu skulle man pludselig til at beslutte, hvilket dansk parti, man ville stemme på. Tidligere havde det jo været så nemt, for da gjaldt det bare om at stemme dansk. Herunder nævnte hun også jævnligt datidens treklassede prøjsiske valgssystem, noget jeg den gang aldrig rigtigt forstod betydningen af. Senere har jeg forsøgt at fremdrage litteratur herom og sætte mig lidt ind i det.

Da jeg går ud fra, at kun få sønderjyder erindrer sig noget om det, og næppe ret mange nord for Kongeåen har kendskab her til, vil jeg forsøge at gengive lidt af systemet.

I tiden 1864-1920 var der tale om to former for nationale valg, der jævnligt forekom. Det ene var valgene til den tyske rigsdag, som var mere almindelige hemmelige valg. Det andet var valgene til den prøjsiske landdag. Disse valg var åbne, og blev afgivet mundtligt. Her valgte man valgmænd, der vel nærmest kan sammenlignes med nutidens repræsentanter. Disse valgkredse var ret små og dækkede ikke altid et helt sogn. Pr. kreds drejede det sig oftest om valg af 3-4 valgmænd. Disse valg var opdelt i tre klasser efter den konstaterede skatteevne baseret på indkomstskat til stat og kommune samt andre forskellige skatter. I klasse 1 havde den højest betalende gruppe stemmeret, altså det antal personer som betalte mest indtil 1/3 af skatternes beløb. I gruppe 2 havde de mellemste skatteydere stemmeret, og i gruppe 3 de laveste skatteydere. Således at hver gruppe repræsenterede og udgjorde 1/3 af skatterne.

Hvis der således for eks. skulle vælges 3 valgmænd, kunne hver af disse grupper vælge sin valgmand.

Da kredsene var små, kunne såvel danske som tyske kredse under de nævnte åbne afstemninger således nøje følge med i, hvad den enkelte stemte. Og med den store lokalkendskab kunne man også notere, hvem der af forskellige grunde blev hjemme.

Når man ser bort fra byerne, hvor den førende klasse talte overvejende tysk, var sproget i landdistrikterne helt overvejende dansk.

Og hele befolkningen var oprindelig dansk-talende slesvigere.

Det vil føre alt for vidt at omtale hele den udvikling, som tog fart efter Napoleons fald i begyndelsen af 1800-tallet, men den afstedkom et konstant pres sydfra både kulturelt og sprogligt, såvel som politisk. Særlig de gamle hertugelig-gottorpske bønder overleverede fra slægt til slægt fortællinger fra tiden før bortjagningen af den sidste gottorpske hertug og Sønderjyllands indlemmelse under den danske krone i 1721. De gjorde vel tiderne den gang noget lysere, end de egentlig var og fortalte om stor frihed, ringe byrder og små skatter. Da de slesvigske tilstande ikke kunne opretholdes, og sønderjyderne blev tvunget til at vælge side, var der adskillige særlig større gårde, der valgte den tyske side.

Tyske i ordets egentlige forstand var de jo ikke, men de var tysksindede slesvigere. Disse mennesker havde dyb rod i sønderjysk jord og slægter, og det var ret tilfældigt, hvad der var årsag til deres valg. Skillelinjen på det nationale kom til at gå tværs gennem familier og søskendeflokke, og i begyndelsen var skellet ikke særligt skarpt, men den politiske udvikling og senere holdmentalitet gjorde skillelinjerne dybere og skarpere.

Disse oprindelige Sær-slesvigere, der var blevet overbevist tysksindede, var kernen i den tyske vælgerskare, dertil kom en række tilrejsende sydfra, samt embedsmænd såsom gendarm-tjenestemænd ved statsbaner og postvæsen m.m. Nogle af disse kunne godt være dansksindede, men de var nødsaget til at stemme tysk, for ikke at miste deres stilling, enkelte gange kunne de blive hjemme, men dermed var forbundet en risiko for forflytning til sydligere egne. Andre stemte tysk af rent materielle grunde, fordi man mente, at det var mere fordelagtigt at være under Tyskland, og atter andre var præget af deres tyske soldatertid eller simpelthen imponeret af Tysklands storhed og magt.

Den danske vælgerskare var mere homogen, den bestod af almindelige bønder og datidens husmænd og parcellister samt håndværkere og i det hele taget samfundets lavere klasser på de økonomiske område.

Tilbage blev så en ret så stor gruppe, som aldrig eller sjældent deltog i valgene. Sofavælgere kendes jo også i dag, men ud over dem var der mange som bare optrådte som tilskuere i de nationale kampe. Måske havde nogle af dem sympatier i begge lejre, og disse kaldte man de blakkede, andre blev hjemme fordi de måske havde nærmere pårørende i embedsstanden, de ikke ville skade.

Det var hos denne gruppe, man skulle forsøge at hente reserverne frem.

I det efterfølgende vises resultatet fra landdagsvalget i 1908 i en enkelt lille kreds, nemlig Østerløgum sogn - byerne Genner og Andholm.

Denne kreds må imidlertid ikke tages som udtryk for et almindeligt gennemsnit, men kun for at belyse fremgangsmåden.

Og når det overhovedet kan lade sig gøre, skyldes det to mænd, som har efterladt eftertiden deres personlige optegnelser fra den gang.

Det drejer sig her om to af den danske vælgerforenings tillidsmænd fra dette sogn.

Den ene var gårdejer og dannebrogsmænd Bertram Paulsen (1867-1950) fra Øster Løgum. Fader til H. Hejselberg Paulsen (min kilde). Den anden var gårdejer og dannebrogsmænd Hans Friis, Kopsoldt, denne var en fætter til min morfar Andreas Friis, Årslev.

1. klasse udgjordes af kun 14 personer med en skattebetaling fra nr. 1 - 409.84 mark og ned til nr. 14, der betalte 118.95 mark. Her stemte de 6 - 5 gårdmænd og 1 rentier dansk og 8 - 6 gårdmænd og 2 embedsmænd tysk, og tyskerne fik således valgt 1 valgmand. Ved det tidligere valg var der dansk flertal, men ved det man den gang kaldte valggeometri skubbete de tyske myndigheder den lille by Andholm over til et andet valgdistrikt, og da der her var to danske vælgere i 1. klasse, tabtes mandatet for danskerne.

I 2. klasse var der 36 valgberettigede med en skattebetaling for nr. 15 på 116.85 mark og ned til nr. 50, som betalte 45.80 mark. Dette mandat gik til danskerne med ialt 20 stemmer - 18 gårdmænd, 1 rentier og 1 pensionist.

Tyskerne fik 11 stemmer - 10 gårdmænd samt 1 selvstændig erhvervsdrivende. Her var der 3 gårdmænd og 2 erhvervsdrivende, der blev hjemme.

I klasse 3 var der 249 stemmeberettigede. Denne klasse gik også til danskerne, med ialt 91 stemmer bestående af 7 gårdmænd, 8 aftægtsmænd, 28 parcellister, 5 bondesønner, 9 tjenestekarle, 20 selvstændige erhvervsdrivende, 1 pensionist, 10 husejere samt 3 daglejere.

Tyskerne fik 59 stemmer fordelt på 4 gårdmænd, 2 aftægtsmænd, 8 parcellister, 2 tjenestekarle, 6 selvstændige, 25 embedsmænd, 5 pensionister, 4 husejere samt også 3 daglejere. Men her blev ikke mindre end 49 stemmer hjemme, heraf var de 18 parcellister og resten ret jævnt fordelt over alle andre grupper.

Den samlede stemmeafgivning lød på 117 danske stemmer og 78 tyske, mens 54 undlod at stemme. For gruppe 3 var skattebetalingen for nr. 51 45.58 mark, mindste skat var på 3 mark, og på dette beløb lå der over 50 personer af de laveste.

Torp Friis Møller

Årsmødet 1990

I 1990 afholder Slægtsgårdsforeningen årsmøde på Bornholm.

Selve årsmødet finder sted onsdag den 23. maj og udflugten afvikles torsdag den 24. maj (Kr. Himmelfartsdag).

Da hovedbestyrelsen forventer stort fremmøde, og adskillige medlemmer gerne vil have mere tid på Bornholm end årsmødeturen giver, har den tidligere landsformand - Jens P. Petersen tilrettelagt en spændende tur til »Solskinsøen«, hvor man i tre dage vil opleve de dele af Bornholm, som man ikke beser ved årsmødeudflugten. Om vejret og interessen betinger det, kan den ene dag henlægges til Christiansø og Frederikse.

Denne udvidede bornholmstur afvikles fra søndag den 20. maj og slutter sig til årsmødet den 23. maj, hvorefter resten af opholdet følger dette.

Da Bornholm er et yndet turistmål, vil rejsearrangøren Jens P. Petersen gerne have forhåndstilkendegivelse eller direkte tilmelding til turen inden den 15. november. Tlf.: 53 61 00 23.

Hollandstur

Efter sidste års successtur til Holland har Jens P. Petersen arrangeret en ny tur til Holland. Det er fra 10.-14. maj og man vil især se den nordlige del af landet.

Jens P. Petersen har for Kærnerrejser to 6-dagesture til passionsspillene i Oberammergau. Afgang henholdsvis 23. juni og 21. juli 1990.

Nærmere oplysning: Jens P. Petersen, 53 61 00 23.

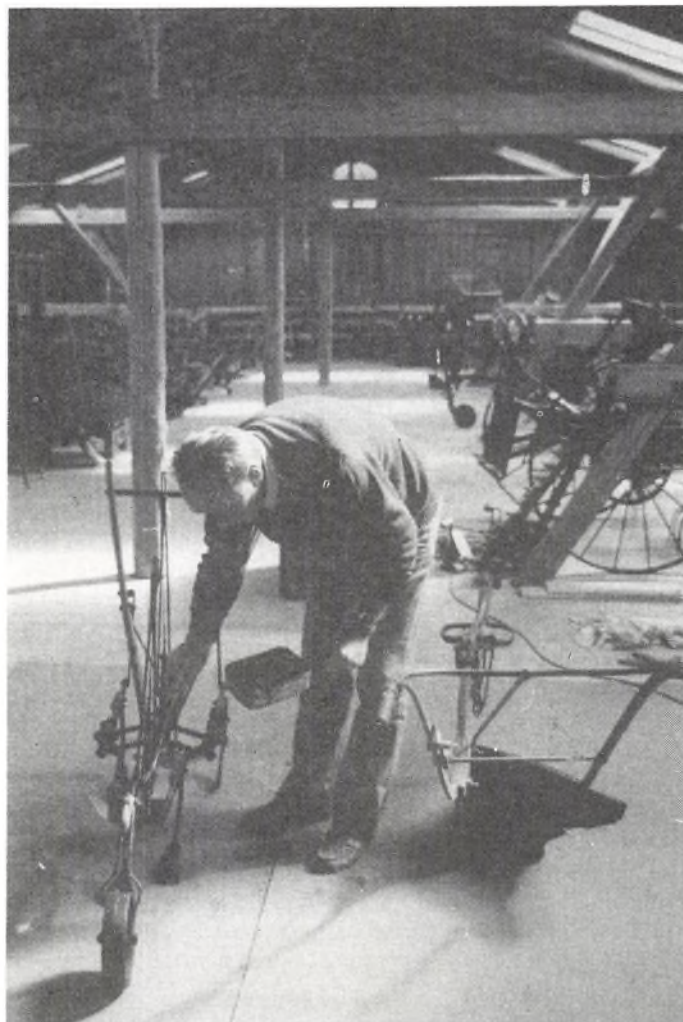
Nyt fra Ringsted Landbrugsmuseum

Landbrugsmuseet har 23. september 1989 åbnet et stort magasin til redskaber, maskiner og vogne. Det er resultatet af 2½ års arbejde med istandsættelse af Klostergårdens tidligere lade til formålet samt konservering af museets efterhånden store samling af maskiner og vogne. Alt for ofte har museumsgæster efterlyst denne samling, hvoraf kun en lille del har været tilgængelig - og det endda meget utilfredsstillende med alt for meget stuvet sammen i et for lille rum. Resten af samlingen har været opbevaret i fjernmagasiner.

I et par år har projektansatte - ind i mellem andre gøremål - svinget malerpenkler og udskiftet træværk på laden ud til Ole Hansensvej, - der efter istandsættelsen har givet adgangen til museet en kraftig »ansigtsløftning«.

Sideløbende er maskinerne blevet grundigt rengjorte og behandlet med konserveringsmidler, der skulle holde borebiller og andre angreb på afstand i nogle år. Kronen på værket er en indskudt etage i magasinets midterste del, - en hems - der giver en bedre udnyttelse af det 500 m² store og meget høje rum, hvor gæsterne kan kikke på forskellige typer plove, såmaskiner, kaner m. v. Underste etage rummer bl. a. høstmaskiner, tærskværker, kornkværne og museets samling af vogne.

På billedet ses Villy Olsen igang med konserveringen.

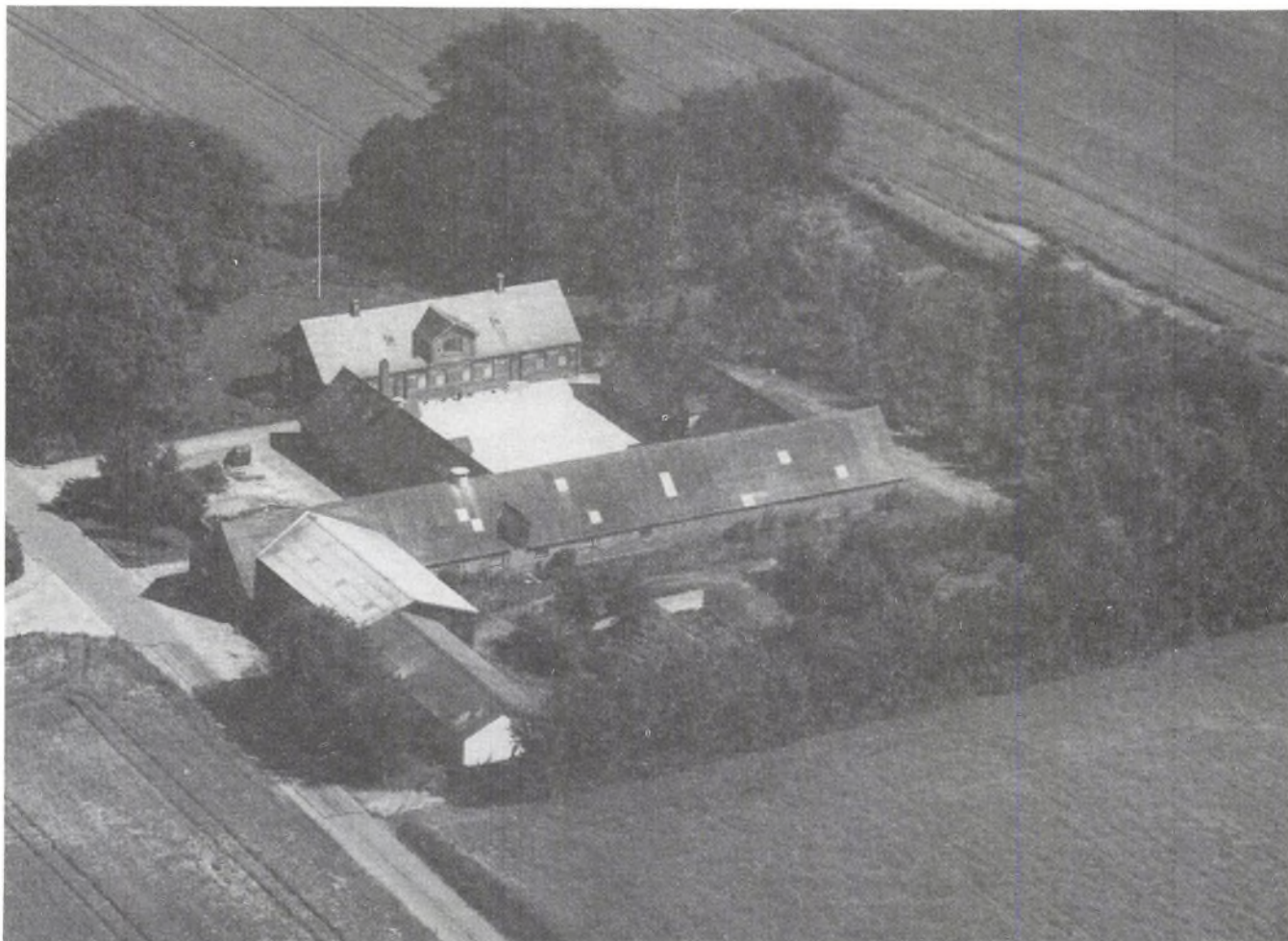
Fra arkivets arbejde

Grønlundgaard

*Matr. nr. 17 a og 18 a Stjær by og sogn
Gårdhistorisk undersøgelse. 45 sider.*

Slægtsgårdsarkivets priser

Folketællingsundersøgelse	kr. 60
Slægtsgårdsdiplom	kr. 150
Undersøgelse til diplom – efter aftale . . .	vejl. kr. 400
Gårdhistorisk undersøgelse – efter aftale . . .	kr. 6000

Grønlundgaard i Stjær mellem Århus og Skanderborg var fæstegård under kronen indtil 1767, hvor den som en del af det skanderborgske rytterdistrikt solgtes på auktion. Gården blev da overtaget af generalkrigskommissær Beringskjold (om denne handel skal berettes mere udførligt andet steds i Slægtsgården), men i 1773 kom gården i selveje.

Grønlundgaards historie kan følges tilbage til Skanderborg Slots ældste jordebog fra 1573, hvor Jep Persen var fæster. Op gennem 1600-tallet havde gården to fæstere, og omkring 1680 blev den delt, men de to gårde var i endnu ca. 100 år sammenbyggede. I 1875 blev den anden halvdel af den gamle gård igen købt til, nemlig det nuværende matr. nr. 18 a.

Stjær by havde omkring år 1600 14 gårde, hvoraf nogle ligesom Grønlundgaard havde to fæstere. Disse gårde deltes i slutningen af 1600-tallet, således at gårdtallet kom op på 19. Indtil slutningen af 1700-tallet havde byen kun et par husmænd.

Stjær havde ligesom de fleste andre østjyske landsbyer i fælles-

skabstiden sine jorder i 3 vange. I 1683 omfattede de 96 agerskifter og 1757 agre; gården havde 105 agre med et areal på 26,4 tdl. og et hartkornstilliggende på 3.6.2.1. Udskiftningen af Stjær fandt sted i to tempi 1780 og 1783, hvor gården med ager, eng, hede og mose fik 86 tdl.

Bygningerne omfattede i 1718 38 fag. I 1773 3 længer med ialt 42 fag. Kort efter selvejekøbet opførtes en ny gård på 3 længer med 45 fag. I 1892-93 blev gården flyttet ud på marken ca. 200 meter fra dens plads i byen. Herfra har man en enestående udsigt over Århus og med kikkert helt over til Mols.

Besætningsstørrelsen kendes tilbage til 1682, hvor der var 3 heste, 1 okse, 2 køer, 3 ungnød, 8 får og 2 svin. I 1720 havde gården 4 heste, 2 køer, 2 ungnød og 6 får. 1861 4 heste, 11 køer, 2 ungnød, 1 vædder, 16 får og 1 svin.

Den nuværende slægt kom til gården da Niels Sørensen (1654-1722) i 1680 overtog fæstet på gården. Grønlundgaard ejes nu af Jens Grønlund og Kirsten Hvelplund Nielsen, der er 9. generation.

Skovvang

Matr. nr. 7 Tystrup by, Fakse sogn

Gårdhistorisk undersøgelse. 38 sider.

Skovvang i Tystrup på Sydøstsjælland hørte under kronen indtil 1693, hvor admiral Niels Juel købte gården og lagde den til Rosendals gods, som dermed blev enejer af Tystrups 9 gårde. Hertil hørte gården indtil baroniet Rosendals ophævelse i 1919. Gårnavnet tinglystes 1919. Skovvang er udflyttet af Tystrup by omkring 1808.

Skovvangs historie kan følges tilbage til 1609, hvor den optræder i Tryggevælde lensregnskaber blandt de gårde, der »ikkuns svarer halv skat« – den var en halvgård med en årlig landgilde på 4 tdr. byg. Fæsteren hed Peder Pedersen.

Gården har haft to store kriseperioder: 1630'erne, hvor 5 fæstere næsten alle rømte efter 1 års forløb; og årene omkring 1780, hvor 3 fæstere i løbet af 5 år måtte forlade gården p. g. a. fattigdom og restance.

Tystrup havde i fællesskabstiden sine jorder i 3 bymarker, hvori gården havde 72 agerstrimler med et samlet areal på 20,7 tdl. I 1786 udskiftedes byens jorder til koppelbrug med 12 kobler; i hvert koppel havde hver gård ca. 4 tdl. sædejord og et vænge på 1½ tdl. 20 år senere fik hver gård sine jorder i een lod. Skovvangs var på 51,6 tdl. Hartkornstilligendend har fra slut-

ningen af 1600-tallet været omkring 6 tdr.

Landgilden udgjorde i 1700-tallet 3 tdr. byg, 4 tdr. havre, 1 lam, 1 gås, 2 høns og 20 æg. Først i midten af 1800-tallet forandredes den til 70 rbdl., 2 tdr. hvede, 2 tdr. rug, 16 tdr. byg, 4 tdr. havre, 1 lam, 1 gås, 2 høns og 20 æg. Gården var hoverigørende til Rosendal, der lå som nabo til gården. I slutningen af 1700-tallet omfattede det dyrkningen af en hovlod på ca. 5 tdl. samt en række arbejder derover, bl. a. tærskning. Hoveriet på Rosendal afløstes 1845 af en afgift på 48 rbdl.

Bygningerne omfattede i slutningen af 1700-tallet 3 fag på ialt 38 fag. Efter udflytningen opførtes en firlænget gård på 36 fag af bindingsværk og stråtag. 1868-74 opførtes en ny grundmuret gård på 5 længer med 62 fag, hvoraf en del i 1966 blev revet ned for at give plads for en ny kostald.

Besætningen omfattede 1678: 3 heste, 4 køer, 2 ungnød, 16 får og lam samt 6 svin. I 1783: 4 heste, 1 føl, 1 ko, 1 kalv og 7 svin. I 1861: 6 heste, 2 føl, 1 tyr, 11 køer, 5 ungvæg, 15 får og 5 svin. I 1905: 4 heste, 16 køer, 10 ungvæg, 2 får og 60 svin.

Den første i den nuværende slægt på Skovvang var Ole Jensen (1795-1867) og Maren Bendtsdatter (1807-68), der overtog gården i 1843. Han var egentlig husmand og daglejer i det nærliggende Fuglsang, men blev enig med gårdmanden på Skovvang om at bytte. Selvom de således var kommet fra huset op på gården var det dog ikke lutter idyl. Deres barnebarn har fortalt, at Maren Bendtsdatter græd den første nat, de sov på gården – det regnede ned gennem taget. Nuværende ejere af Skovvang, Meta og Jens Larsen, er 4. generation. Meta Larsen er iøvrigt formand for Sjælland-Syd.

Auktionen over Stjær by 1767

Af Bo Johansen, Slægtsgårdsarkivet

Mandag den 27. april 1767 var en dag bymændene i Stjær by havde set hen til med både frygt og forhåbning. På denne dag skulle der holdes auktion over det tidligere skanderborgske rytterdistrikt. Stjær by var ikke som så mange andre lagt sammen med andre byer og solgt som bøndergods for en komplet hovedgård. Byen blev opbudt samlet, men for sig selv, hvilket gav mulighed for at bønderne kunne købe sig selv, dog i konkurrence med andre interesserede. Det var imidlertid en fortrøstningsfuld forsamling af gårdmænd fra Stjær, der mødte op ved auktionen på Skanderborg Slot. Nu var man jo sikre på at blive selvejere – eller var man?

Stjær by havde hørt under kronen længere end nogen havde videt om, og i over hundrede år været ryttergods, således at afgifterne af byen medgik til aflønning af kongens rytteri. Nu manglede staten penge, og det blev besluttet at sælge alle 12 rytterdistrikter på auktion. Da turen i 1767 kom til det skanderborgske distrikt meldte en af egnens store sønner sig straks blandt liebhaverne; og en af de landsbyer han forestillede sig indlemmet i sit fremtidige godsimperium var Stjær. Manden var den berygtede eventyrer og generalkrigskommissær Magnus von Beringskjold.

Beringskjold

Han var født 1721 som købmandssøn fra Randers, og hed egentlig Mogens Blach Ditlevsen Bering. I 1740 tog han studentereksamen fra Horsens lærde Skole. Det blev dog ikke boglige studier, der kom til at optage ham. Han slog ind på handelsvejen. Da det ikke straks gav tilstrækkeligt afkast supplerede han med smugleri og spil, men gik hurtigt fallit og måtte flygte til udlandet. Her flakkede han om i henved 20 år. Han hvirvlede ind i en omvekslende skæbne og udviklede sig til en eventyrer, som kun 1700-tallet kunne skabe dem.

I Mecklenburg giftede han sig til penge – med en adelig dame af dansk-norsk afstamning. Således fik han lukket munden på de

kreditorer, han havde ladet sig i Danmark. Men foreløbig var det i udlandet hans aktiviteter kom til at ligge. Gennem handelstransaktioner, processer og politiske intriger skabte han sig en position både i Tyskland og Rusland – bl. a. forhandlede han på den danske regerings vegne i Rusland. I 1758 adledes han af den tyske kejser under navnet Magnus von Beringskjold under falske foregivender om sin slægts fortjenester.

I begyndelsen af 1760'erne dukkede han op i Danmark, hvor han udnævntes til generalkrigskommissær, og slog sig ned i Sorø. Men da ryttergodssalget gav ham mulighed for gennem godsbesiddelse at lægge yderligere alen til sin magtposition i Danmark, forlagde han sin residens til Jylland og lod forlyde, at han vil købe to af de godser, der blev opbudt på auktionen: Søbygård og Kalbygård, og dertil lægge en del bøndergods, der blev opbudt separat.

Rygtet gik, at han ville have Stjær om det så skulle koste 150

rdl. pr. td. htk. Disse rygter var egnede til ganske at fratage bymændene deres mod. Dog med folk som Beringskjold vidste man, at de tit tog munden for fuld. Bønderne vidste at deres gårde højst var 120 rdl. værd pr. td. htk. Det ville de også gerne selv give, og så håbede man, at Beringskjold ikke ville give så meget.

For at gøre Beringskjold færdig: Sine jyske godser overdrog han til sin kautionist, Lichtenberg på Bidstrup, i 1769. I stedet købte han Nygård på Møn, som han omdøbte til Marienborg (efter sin hustru), hvor hans karriere som bondeplager fortsatte – man kaldte ham »den onde kammerherre«. Han var med i sammensværgelsen mod Struensee 1772, og blev belønnet med kammerherretitlen og en statspension på 2000 rdl. Han mente imidlertid, han havde krav på direkte politisk indflydelse, og førte konstant processer og sammensværgelser mod sine tidligere fæller. Til sidst mistede de tålmodigheden med ham, og fra 1781 til sin død i 1804 sad han fængslet, først på Kastellet, siden i Norge.

Vejermester Brendstrup

Tilbage til Stjær. Dagen før auktionen dukkede en fremmed herre op i Stjær by. Han tog bygninger og marker i øjesyn, og forhørte sig om landgildens størrelse. Til sidst sammenkaldte han bymændene og præsenterede sig som Peder Brendstrup, vejer og måler i Århus. Det var, sagde han, næste dag hans hensigt at købe byen. Han optrådte med en selvsikkerhed, der ganske imponerede bymændene, som nu blev rådvilde, og så deres plan om selv at købe byen forsvinde, når den konfronteredes med sådan en medbejler.

Efter nogen rådslagning forespurgte bønderne, om ikke hr. Brendstrup mod en passende godtgørelse ville trække sig som liebhaver til byen. Og overraskende nok viste han sig ikke uvillig. Ja mere end det – han tilbød næste dag at optræde som bøndernes kommissionær og gøre bud i deres navn. Det tilbud modtog bønderne, og sagde at de ville byde indtil 120 rdl. For sin hjælp skulle Brendstrup have 200 rdl. plus 2 tjenestedygtige karle fra byen. Brendstrup ønskede en skriftlig kontrakt udfærdiget, som skulle underskrives næste dag umiddelbart før auktionen.

Så langt så godt.

Auktionen

Tidligt næste morgen mødte de fleste af bymændene op i Brendstrups logement i Skanderborg. Han havde sat en kontrakt op. Som højeste bud havde han dog sat 110 rdl., hvilket vakte nogen forundring blandt bymændene, men ingen anede uråd og kontrakten blev underskrevet. Herefter gik man op på slottet til auktionen.

I det overfyldte lokale så man bønder, der håbede at blive selvejere, og fornemme folk, der håbede at blive godsejere, deriblandt Beringskjold. Først opråbtes de komplette hovedgårde, dernæst de separate byer, og da turen kom til Stjær by, blev gjort forskellige bud bl. a. fra Brendstrup, men overraskende nok ikke fra Beringskjold. Budene nåede 110 rdl. og endelige fik Brendstrup hammerslag på et bud på 113 rdl. Bymændene åndede lettet op. Nu var de selvejere, frie mænd og det for en rimelig pris.

Men ak! Da auktionarius spurgte hvis budet var, svarede Brendstrup: Magnus von Beringskjolds. Der lå det hele for de stakkels bymænd fra Stjær. Lamslæde og forvirrede forlod de auktionen uden at gøre indsigelse.

Først efter nogle dage tog 6 bymænd fra Stjær ind til Brendstrup for at kræve ham til regnskab for hans bedrag. Men han var dem igen for klog. Ved trusler og overtalelser fik han den gamle kontrakt lokket fra dem og rev den i stykker. I stedet blev en ny sat op, hvori Brendstrup lovede at skaffe dem deres gårde til auktionsprisen »hvis han derom kunne enes med Berings-

skjold« – en tilføjelse der gjorde kontrakten værdiløs. Der gik nogen tid, inden bymændene blev klare over, at de atter var blevet bedraget, og de lagde sag an mod Brendstrup.

Den onde godsejer

Beringskjold havde imidlertid fået sit bud godkendt og kunne betragte sig som retmæssig herre over Stjær. Bymændene ville dog ikke anerkende ham, så længe der ikke var faldet dom i deres proces mod Brendstrup. De klagede over pengeafgifter, bøder, kørsler og andet arbejde, han påtvang dem. I Beringskjolds øjne var dette utilladelig opsætsighed. Sammenstød var uundgåelige og her skulle han snart vise dem, at han ikke for ingen ting var generalkrigskommissær.

Anden søndag i advent, den 6. december 1767, kom Beringskjold kørende gennem Stjær på vej fra Vejle til Søbygård. Han ville nu have friske heste til sit firspand, og kører ind til Peder Niensens gård. Bonden kommer ud, men nægter at levere heste før han har talt med de andre bymænd om sagen. Beringskjold griber i irritation sin stok og vil prygle ham, men Peder Nielsen løber væk. Da tager Beringskjold sin pistol og sigter på ham, idet han råber »Stå kanalje! Jeg skal skyde dig som en hund.« Peder Nielsen kastede sine træsko, og reddede sig ved at springe om bag et hushjørne. Han blev imidlertid grebet af en sådan angst, at han helt mistede mælet og lå syg i 14 dage – præsten i Storring blev tilkaldt og kunne siden bevidne, at Peder Nielsen den dag næppe kunne sige ja eller nej.

Beringskjold kastede sig i stedet over tjenestekarlen Niels Jensen, der blev gennembanket, og havde en af Beringskjolds medrejsende ikke gået i forbøn for ham, var han blevet bundet til vognen og slæbt efter den til Søbygård. I sin arrigskab råbte Beringskjold, at hvis bønderne nu havde senge at ligge i, så skulle de komme til at ligge i den bare halm, og han ville pine dem, så blodet skulle gå af deres neglerødder. Til sidst fik Beringskjold sine heste, men samtlige bymænd blev tilsagt til at møde på Søbygård næstfølgende tirsdag medbringende deres fæstebreve. Her inddrog han deres fæstebreve, og de blev først tilbageleveret efter, at Beringskjold under trusler og gruelige eder havde fået bønderne til at gå ind på strengere fæstevilkår end de hidtil havde været vant til.

Efter denne medfart lagde bønderne også sag an mod Beringskjold for mangfoldige forurettelser, pålæg og injurier.

Dommen

En kommissionsdomstol blev nedsat til at se på den efterhånden spegede affære. I dommen blev det udtalt, at der ikke kunne være tvivl om, at Brendstrup havde bedraget bønderne, men at han gennem kontrakterne havde sikret sig, således at han ikke kunne dømmes. Han skulle ved ed fralægge sig den mundtlige aftale med bønderne om at gå til 120 rdl., for at det skete salg af gårdene kunne anses for gyldigt. I sagen mod Beringskjold mente dommerne, at de skete overgreb fra begge sider kunne gå lige op. Dommen blev 1771 stadfæstet ved Højesteret, der dog tilkendte Peder Nielsen 60 rdl. i erstatning.

Selvejere

På dette tidspunkt var Beringskjold ikke længere ejer af Stjær, og bymændene var godt på vej til, trods alt, at blive selvejere. De var nemlig enedes med den ny ejer, Lichtenberg, om betingelserne for køb af deres gårde; og 12. marts 1773 kunne de sætte deres navnetræk under skøderne, der overdrog dem deres gårde i selveje for en pris af – 113 rdl. pr. td. htk.

Gravmonumenternes kulturhistorie

I 1985 udsendte Kirkeministeriet en betænkning om kirkegårde og bevaring af gravsten. Umiddelbart kan det forekomme, at være en dødsyng tanke, at bevare gamle gravsten, men der er megen kulturhistorie gemt i dette materiale.

Kirkeministeriets initiativ er ikke kommet for at redde store renaissancegravsten, men for at værne om jævne folks gravsten, som ofte kastes bort, fordi gravstykket er hjemfaldet, så »ejendomsretten« til gravstedet er udløbet. Til trods for at der er plads nok på kirkegårdene, da urnebegravelsesernes vederstyggelighed vinder frem, slettes det ene gravsted efter det andet, antagelig fordi det er billigere at slå græs end klippe hæk og passe beplantningen.

Ved udvælgelsen af gravminder, der må anses for bevaringsværdige, lægger kirkeministeriet følgende vejledende regler til grund:

- A - Alle gravminder, der er mere end 100 år gamle, bør i almindelighed anses for bevaringsværdige.
- B - Af de gravminder, der i tidens løb har været typiske for kirkegården, bør i al fald et eksemplar af hver type bevares for eftertiden. Dette gælder også særlig indhegning, som ved nogle vestjyske kirker.
- C - Gravminder, hvis udsmykning er af særlig interesse, som f. eks. portrætter og symboler.
- D - Gravminder med lokalhistoriske navne. Herved forstås Kirkeministeriet stednavne og slægtsnavne, som er karakteristiske for egnen.
- E - Gravminder med særlig fyldige og interessante inskriptioner. Foruden levnedbeskrivelser kan gravminder med gamle stillingsbetegnelser være bevaringsværdige. F. eks. lygtetænder.
- F - Gravminder af anerkendte kunstnere, eller som har særlig kunsthistorisk interesse.
- G - Gravminder, der bevarer mindet om fortjenstfulde mænd og kvinder.

Som det ses, er det en meget omfattende registrering, der skal gennemføres. Det betror man de lokale kulturhistoriske museer, der til dette ansætter en arbejdsløs cand. mag.

Alle med interesse for slægten må selv henvende sig til kirkeværgen og forklare hende betydningen af de gravminder, som man finder værd at bevare for eftertiden.

Der er meget få gravminder, der er ældre end 1805. Det år blev det forbudt at begrave sine døde i kirkegulvet. Nu kom de ned på kirkegården, som det havde været tilfældet før reformationen.

Først i anden halvdel af forrige århundrede fik kirkegårdene deres nuværende udformning med familiegravsteder og »enkeltmandsgravstykker«.

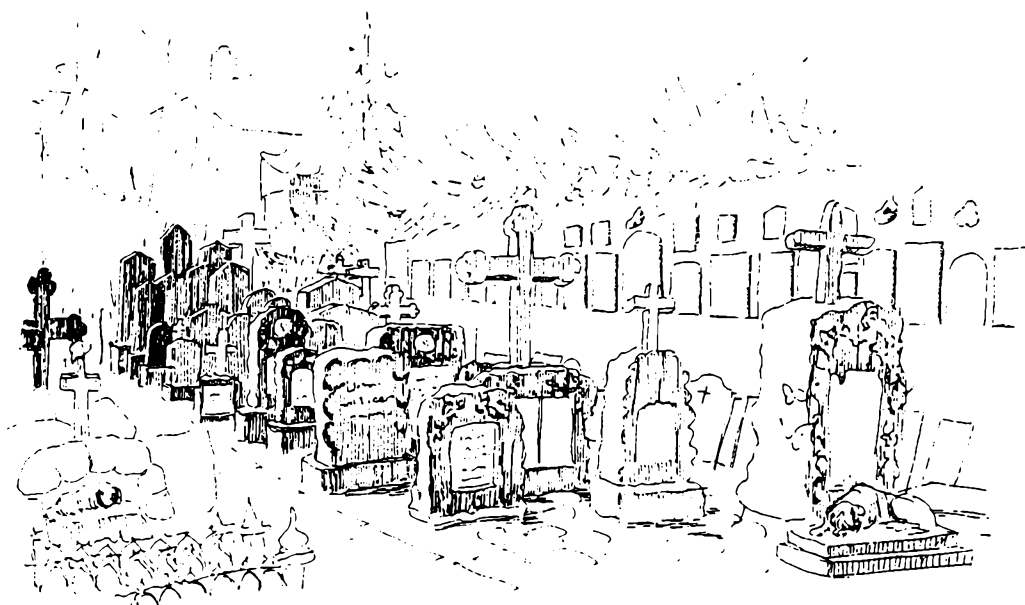
Rundt om ses støbejernskors. De er ofte ens, da en egn er blevet forsynet med kors fra samme støberi.

Man ser gravsten udformet som en træstamme eller som en søjle. Disse monumenter har ofte en brudt flade, som betegner det afbrudte liv.

Teksterne på gravminderne er til det fornøjeligt grænsende, for når man på Æbeltoft kirkegård kan finde følgende tekst, har man lov at gå munter videre:

»Her gemmes Støvet af
Fattiglem
Christian Martin
Severin Løvengreen
almindelig bekendt under Navnet
Tosse-Christian.
F. i København 6. novbr. 1817.
d. i Ebeltoft 13. febr. 1885.
Så mangel Sjøel til Moro
og ingen til fortræd
Han vandred gennem Livet
og paa hans Hvilested
Ham rejstes i Venlighed et Minde
af Borgere i Ebeltoft.«

På Rudbjerg gl. Kirkegård i Vendsyssel står to interessante gravsten. Det ene meddeler, at fødselsdagen var 31. april, mens

Gravsten på Bromme kirkegård ved Sorø.

Afdøde var postbærer, det betyder, at han borede vandposte af en træstamme.

Sådan en gravsten er omfattet af kirkeministeriets bekendtgørelse om bevaring af gravsten, for den fortæller om et uddødt erhverv, tilmed er stenen en af flere på et stort gravsted for et helt dynasti af dette erhvervs udøvere.

den anden oplyser, at stenen var rejst af afholdsforening og venner. (Trykket lægges efter temperament!)

På Marstal kirkegård står en sten med denne tekst:

»Her under hviler Støvet
af vore Kjære Forældre
Skipper Christen Hansen
født d. 29. April 1798, død d. 13. Oktb. 1873.
og Hustru
Johanne Cathrine Hansen
født d. 21. Juli 1802, død d. 19. Oktb. 1879.

Her hviler Christen Hansen
til Ankers med sin Kone
Han letter ikke før
Han kommer for Guds Trone.
Velsignet være Eders minde.«

Gerlev kirkegård ved Slagelse.

To typiske gravsten fra århundredskiftet. Stenen til højre har en opslået bog. Den symboliserer Livets Bog, og opslaget er selvfølgelig på den afdødes side.

Tekstens maritime sprog om skipperen, der ligger til ankers – venter på opstandelsen, virker første gang morsom, men når man erindrer Brorsons salme fra 1742 »Min død er mig tilgode«, så er vi i vers 2 inde på samme maritime sprogbrug, og så ophører sjøvet. Brorson skrev:

»Jeg dør med frydetanker
thi jeg er Jesu lem,
jeg letter glad mit anker,
og sejler trøstig hjem.«

Disse få citater er nogle af de bedre, men på Stadil kirkegård er bevaret en gravsten, der påviser kannibalisme, thi på stenen står:

»Her under hviler levningerne af . . . .«

Det gamle sprogbrug er forunderligt, men bag de gamle ord gemmer sig en klar holdning til den religion, som de bekendte sig til.

I Præstø kirkes gulv ligger en stor gravsten over en hedengangen borgmester. På stenen står »Jeg ved min frelser lever, han skal herefter opvække mig fra de døde.«

I Sorø kirke findes i søndre sideskib en gravsten, hvorpå der står: »Her hviler den udi livet dydelskende matrone Anna Kirkebjerg og hendes to mænd.«

Studiet af citater på gravstenene er et kapitel for sig.

I Kongsted kirke ved Fakse findes i tårnrummet stenen over Sivard Grubbe til Lystrup og hans hustru Mette Ulfeld. Han døde 1559 og hun 3 år efter.

På stenen står: »Vi lefde mit Glede og Game(n)
oc hagde vore XVII bør(n) tilsame(n)«

Nu er det urnekirkegårde og plænebegrovelser, som forkynder et socialistisk lighedsideal, der præger begravelsesskikken. Derfor må vi værne om de gamle gravminder, med deres karakteristiske tekster.

Gravsten fortæller individets og slægtens historie, det er kulturhistorie, som bør studeres og bevares.

OGN

Herlufholm kirkegård ved Næstved.

Gravminde over gehejmestatsminister, godsejer Paul Christian von Stemmann. Pladen er af støbejern og formen er som et ark papir.

P. C. von Stemmanns gravsten er et vidne om, at det ikke altid er den store sten, der sættes over de mest betydelige skikkelser i historien.

Favørtilbud nr. 10 fra Landbohistorisk Selskab

Karl Peder Pedersen

VESTFYNSKE FÆSTEBØNDER

En undersøgelse af de økonomiske og sociale forhold på de vestfynske godser Erholm-Søndergårde i 1700 tallet.

Normalpris kr. 88,00

Favorpris kr. 48,00.

Med sine 189 sider er Karl Peder Pedersens bog om Vestfynske fæstebønder en overkommelig bog.

Efter en kort indledning om Erholm historie gennemgås fæsteforholdene på dobbeltgodset Erholm-Søndergårde. Fæsterne økonomi gennemgås, hovedgårdsdriften beskrives og forholdet mellem godsejer og fæstebonde analyseres.

Udgangspunktet for den historiske undersøgelse har været ønsket om at analysere de økonomiske og sociale vilkår på et par fynske godser i 1700-tallet, for at få indtryk af, inden for hvilke rammer, de vestfynske godsbeboeres liv formede sig.

Bogen gør op med myten om de underkuede bønder, og den påviser, at den økonomiske vækst i landbruget satte ind før landboreformerne, så landboreformerne netop blev tilpasningen af landbruget til tidens teknologiske niveau.

Karl Peder Pedersen påviser, at forholdene på Erholm-Søndergårde var bedre end på så mange andre godser, dels fordi byrderne ikke var store og godsejerne Hans Simonsen og Lorents Cederfeld de Simonsen ledede godserne ud fra den forudsætning, at bønderne skulle behandles korrekt og imødekommende. Derfor blev hoveribønderne ikke udsat for ydmygende straf.

Selvom bogen bygger på et meget grundigt studie af skifter, fæstebreve etc., bliver der plads til forfatterens personlige og u-dokumenterede synspunkter, som når han f. eks. side 82 leverer følgende politiske propagande:

»Et sådan system (lansbyfællesskabet), hvis vigtigste formål, det var at sikre at mennesker kunne overleve uden at drive rov på de ressourcer, som landet gav dem, er ofte af en senere tid

Erholm o. 1840.

Den trefløjede hovedbygning i bindingsværk blev 10 år senere erstattet af det Erholm Slot, som nu er rammen om rumønsk vinimport og detailsalg.

blevet beskyldt for at være konservativt og hæmmende for det højtbesungne frie initiativ. Disse indvendinger er i en vis forstand korrekte. Landsbyfællesskabet måtte og skulle bremse den enkeltes initiativ, hvis det kunne få alvorlige konsekvenser for helheden. Det var simpelthen nødvendigt. Letsindig omgang med det daglige brød hørte ikke den tid til!»

I historien om de vestfynske fæstebønder gennemgås også husmændenes økonomi, og såvel husmænd som karle viste sig at være formuende. Alligevel vælger forfatteren at slippe sit politiske engagement ud med følgende »Den stor skare af ludfattige husmænd, der dag ud og dag ind måtte pukke for det daglige brød hos bønderne er sikkert kraftigt underrepræsenteret i fæstebrevsmaterialet.« (side 37).

Den ønskede formodning antydes, men kan ikke dokumenteres!

Om man er opmærksom på forfatterens politiske forkyndelse, kan man med meget udbytte læse bogen om de vestfynske fæstebønder, også når man bor på Sjælland eller i Jylland, for der er mange henvisninger til forholdene andre steder.

OGN

Brevkort
Ufrankeret svarforsendelse

5
Sendes
ufrankeret
Modtageren
betaler porto

Undertegnede medlem af Dansk Slægtsgaardsforening bestiller hermed »Vestfynske fæstebønder« til favorpris kr. 48,- + porto

NAVN .....

ADRESSE .....

Landbohistorisk Selskab

Cicorievej 8
5220 Odense SØ

UNDERSKRIFT

Velkommen til nye medlemmer:

Gårdejere
Ingrid og Poul Nørgaard Nielsen
Lynggaard
Sorøvej 41
Stenmagle
4295 Stenlille

Sigfred Olaf Nielsen
Villingerødvej 61
3120 Dronningmølle

Christa Petersen
Brodal
Onsvedvej 10
Onsved
4050 Skibby

Gårdejer
Ib Olsen
Sønderupvej 19
Sønderup
4200 Slagelse

Gårdejere
Inge og Kjeld Møller
Povlsgaard
Brandsbølvej 2
6430 Nordborg

Gårdejere
Esther og Johs. Johansen
»Smedsgård«
Pletvej 19
Hygum
7620 Lemvig

Ingerlise og Jens M. Nielsen
Samsøgade 18
9560 Hadsund

Anne Lise og Niels Jørgen Rasmussen
Koldkærvej 7
9220 Aalborg Øst

Proprietær
Frede Schandorff
Godmark
St. Granløse 18
4300 Holbæk

Gårdejere
Ragnhild og Hans Larsen
»Hellebjerggård«
Hellebjergvej 7 A
3120 Dronningmølle

Inge og Mogens Kristensen
Slagelsevej 53
4270 Høng

Vester Hæsinge-Sandholt Lyndelse
Lokalhistoriske Arkiv
v/ fr. Bente Engholm Rasmussen
Sallingevej 8
Ølsted
5672 Broby

Ølgod Museum
Vestergade 5-7
6870 Ølgod

Gårdejere
Else og John Rønsholt
»Lille Birkeballegaard«
Ulbækvej 6
8721 Daugaard

Annelise og Verner Nielsen
Voldgade 9
7800 Skive

Thorkild Westergaard
Skagenslandevej 133
9800 Hjørring

Godsejer
Vincent's Iuul
»Willestrup«
Willestrupvej 1
9510 Arden

Steen Rasmussen
Svendstrup Strandvej 6
4400 Kalundborg

Gårdejer
Harald Petersen
»Nyvangsgården«
Villingerødvej 28
3120 Dronningmølle

Gårdejer
Jørgen F. Nielsen
»Frisbjerggård«
Nykøbing Landevej 8
4200 Slagelse

Hans Thomsen
Gl. Fabriksvej 1
Elsmark
6430 Nordborg

Gårdejere
Marga og Chr. A. Krogh
Bakkegård
Majbølvej 21
6470 Sydals

Gårdejere
Elin og Niels Binderup
Torndal
Torndalsvej 17
Vegger
9240 Nibe

Sigfred Christensen
Nr. Trandersvej 71
9000 Aalborg

Gårdejer
Peter Østergaard Hansen
Kattedamsvej 106
9440 Aabybro

Fhv. gårdejer
Jørgen Krogsgaard
Rosenvængets Alle 15
9700 Brønderslev

Jens og Anna Jensens fond...

udlåner penge til unge landmænds etablering, også ved generationsskifte. Årlige ydelser uden kurstab for tiden 12 procent, hvoraf 9 procent er rente. Henvendelse til:

**Gårdejer Carl Martin Christensen, Badstrupvej 39, Badstrup, 5485 Skamby
Telefon 09 85 11 74**

Henvendelse til fonden skal være indsendt senest 1/6 eller 1/12 hvert år.

NYT fra kredsene

Viborg Amt

Slægtsgårdsforeningen har igen fået en lokalafdeling for Viborg amt, så nu er alle amter dækket ind.

Medlemmerne i det midtjyske var indbudt til møde i Blichers museum i Torning den 23. september.

Formanden for udvalget - Jens Bligaard, Oddense - bød velkommen til de mødte, og gav ordet til gårdejer Anton Lauritsen, Demstrupgård ved Kjellerup. Han fortalte om museet med de mange ting fra egnen og om Blichermuseets start.

Museet har til huse i bygningerne til Torning præstegård. Det indeholder først og fremmest mange ting fra Blichers arbejde og om hans samvær med hedens beboere. Endvidere huser museet en stor samling af hedens fugle og dyr.

Efter rundvisningen samledes man til kaffebord og fik valgt en bestyrelse for den nye kreds.

Til formand valgtes gårdejer Jens Kr. Nielsen, Toftegård, Vrouevej 15, Vroue, 7800 Skive. Tlf. 97 54 70 31.

Gårdejer Niels Klode, Fur blev sekretær og i bestyrelsen blev iøvrigt indvalgt: gårdejer Gunnar Nielsen, Kolt; dyrlæge E. Overby, Kjellerup; gårdejer Kristian Pedersen, Ans; gårdejer Oluf Villumsen, Vordegård; gårdejer Svenning Søndergård, Hesselbjerg på Mors og gårdejer Anders Knudsen Pedersen, Snedested i Thy samt hovedbestyrelsesmedlem, gårdejer Peder Larsen, St. Engeborg ved Skive.

Efter den stiftende generalforsamling fortalte landsformanden Carl Martin Christensen om foreningen og dens muligheder samt om tiden fremover for dansk landbrug.

Formanden var glad for, at de midtjyske nu også havde en afdeling af Slægtsgårdsforeningen.

J. B.

Sjælland-Syd

Meta Larsen indbyder sine medlemmer til middag og virksomhedsbesøg på A/S Næstved Tidende torsdagene 12. oktober og 2. november.

Dette er fortsættelsen af sidste års »salgssucces«, hvor interessen var så enorm, at end ikke to aftener kunne dække behovet. Indbydelse med tilmeldingskupon er udsendt til kredsens medlemmer, øvrige træffer aftale med kredsformanden pr. telefon.

Fynskredsen

Den 3. november kl. 14.00 indbydes kredsens medlemmer til efterårsmøde på Ryslinge Højskole.

Efter rundvisning på skolen, hvor man også ser den nye hal og et genopført bindingsværkshus, som eleverne på højskolen har flyttet dertil - er der kaffebord.

Derefter fortæller forstander Torben Rottbøll om højskolen før og nu.

Vestsjællandskredsen

Kredsen har afholdt efterårsudflugt til Skælskøregnen.

Først besøgte de 86 fremmødte Harboes Bryggeri, hvor man både blev orienteret om bryggeriets historie og produktion samt fik lejlighed til at kontrollere kvaliteten af produktet.

Udflugten fortsatte til Borreby, hvor godsejer, hofjægermester C. H. Castenschiold tog ind. Vi så kapellet i sidefløjen og riddersalen i hovedfløjen. Godsejeren fortalte om godset og slægtens historie samt om landbruget på Borreby. Efter orienteringen om godset gik vi gennem avlsgårdens gamle længer og endte ved det store halmfyr.

Dagen sluttede med middag i Ydun Forsamlingshus.

OGN

Himmerlandskredsen

Den 11. juni afholdt Himmerlandskredsen en endags udflugt til Læsø. Der deltog 30 medlemmer på turen.

Vejrguden var i sommerhumør, Kattegat var havblik og Læsø lå badet i høj sol. En ovenud kvik buschauffør fortalte om alt, hvad vi så hele turen øen rundt. En fantastisk natur og god mad på Vilsen's Pensionat, en meget fin natur.

Den 30. juni og 1. juli var Vendsyssel- og Himmerlandskredsene til Ålborg Dyrskue for at hverve medlemmer. Der var megen god søgning i teltet begge dage. Der regnes med mange nye medlemmer, både nord og syd for fjorden.

Den 11. august var Himmerlandskredsen på aftenudflugt til herregården Willestrup som er beliggende mellem Skørping og Hadsund. Der deltog 60 medlemmer.

Slægtsgårdsforeningens medlemmer blev budt på en velkomst-drik i Den Hvide Pavillon, og her bød godsejer Vincents Iuul velkommen til Willestrup. Derefter takkede landsformand Carl Martin Christensen på foreningens vegne godsejeren, fordi foreningen måtte komme og bese godset og den nyanlagte barokhave. Carl Martin Christensen udtrykte stor beundring for initiativet til barokhavens genopstående, samt den store istandsættelse af slottet. Carl Martin Christensen sluttede med at overrække godsejer Iuul et medlemsskab til Slægtsgårdsforeningen for 1989, idet han udtrykte håb om at godsejeren fremover ville holde medlemsskabet ajour.

Herefter var der rundvisning både i Slotsgården og Barokhaven. Godsejer Vincents Iuul fortalte om slottets historie, og om den nyanlagte barokhave og her gav han udtryk for det håb, at mange turister, både fra ind- og udland, ville komme og besøge haven, så det økonomiske kan hvile i sig selv. »Willestrup« er et af de dejlige steder, vi har her i Himmerland, som er et besøg værd.

Efter rundvisningen samledes medlemmerne igen i Den Hvide Pavillon, hvor der i samarbejde med Rold Storkro, var arrangeret et dejligt ta'-selv-middagsbord. Efter middagen holdt Carl Martin Christensen tale, og da der var mange nye medlemmer, var indholdet af talen om Slægtsgårdsforeningens virke og mål.

Bestyrelsen har konstitueret sig for det kommende år, formand og næstformand fortsætter, medens Johanne Frandsen, Sønderholm nyvalgte til sekretær.

A. C. Winther Hansen

Foredrag om slægts- og lokalhistorie

*Mine aners sammensætning,
Lokalsamfundets historie,
Danmarks udvikling.*

Udforskningen af slægternes historie har altid draget mange, men ofte er det kun blevet til opstilling af »nøgne« anetavler og/eller efterslægtstavler.

Naturligvis har emnet en række videre og meget spændende perspektiver: Hvordan så den landsby ud, som vore forfædre gik rundt i, hvilke afgrøder dyrkede han, hvilke redskaber brugte han, hvad spiste han etc.? Og hvordan skal slægtens historie forstås i lyset af den lokalhistoriske og rigshistoriske udvikling?

Er der blandt læsere interesse i foredrag, studiekredse, undervisning i slægtsforskning tilført tilpas mængde lokalhistorisk, lokalhistorisk og rigshistorisk perspektiv, så kan man rette henvendelse til Erik Kann

Hildursgade 9 st. tv.
2100 København Ø
31 29 62 49

Erik Kann har i over en halv snes år undervist i slægtsforskning, og han er villig til at drage landet rundt.

OGN

Heden gennem tusinde år

Ved Ringkøbingkredsens møde på Kongenshus Hotel i juni læste fru Betty Nielsen, Rabisgård dette epos op, som hun havde forfattet i dagens anledning.

Æ Alhie gennem tusind oer

- År 1000 Skov så lånt folk djer syen hár rakt,
de flest løved á á go på jagt.
- År 1300 Der var krige og den sorte død
bebyggelser forlades – der er virkelig nød.
- 1600-årene Krige, pest, ødegårde – enorm plyndring,
skove hugges, æ lyng breder sæ uden hindring.
- År 1723 Æ kong (Frederik IV) begyndt á frist med skatte-
lettelser te dem, der vil dyrk æ hie,
men der var æ rigtig nogen, der meldt sæ, så der
skie æ mie.
- År 1754 En tysk kaptajn – Ludvig von Kahlen fik á æ kong
(no Fr. V) 200 rigsdaler æ oer,
for dem skul han dyrk æ hie – á ellers hold foer,
æ kong ga ham osse hjælp te á byg hus
han bygged stor og flot – o kaldt den
»Kongenshus.«
von Kahlen bløv den fóst her på Kongenshus,
der sat æ plov i æ hie.
Det våred ved i en halv snes oer – så ku han æ mie.
- År 1759 Æ kartoffeltyskere kommer te æ land,
manne tug hjem igjen – men nogen holdt stand.
- År 1800 Æ bønder er bløven fri, og der er stuer lyst te á ta
fat,
der taes manne agre ind, og hues blyver sat.
Atteråhånd blyver opdyrket mie á mie,
nogen tændt – nu er der snár æ mie hie.
- År 1859 Sjal H. C. Andersen tøet det ku vær nok,
da han på rejs i Møtjylland tug si skriveblok:
Heden, ja, man tror det næppe –
men kom selv – bese den lidt;
lyngen er et pragtfuldt tæppe,
blomster myldrer milevidt.
Skynd dig kom! om føje år
heden som som en kornmark står.
- År 1866 Hvad ud af tabes – skal indad vindes!
sæe Dalgas – Det danske Hedeselskab stiftes –
der kom gång i læplantning, fóst omkring de manne
hjem,
så længere ud – á videre frem.
Æ bond og hans kuen de begge tow slæbte
med stude for plov – både daw á nætter,
en ager hist – en ager her –
de var tefreds – á det var det værd.
- År 1910 Omkring Kongenshus var endno en del hie,
á stadig folk me gue idéer.
En renpark – det var lie hvad æ hie egnt sæ te,
der var masse a lav; de ku rigtig go á blyv fed.
1300 ha bløv kjøvt og indhegnet – og rener bløv kjøvt
hjem
En lappefamilie, der skul pas dem, nåed osse frem.
En rigmand Hans Dall sat det hiele i sving
bløv beundre af folk – ret viden omkring.
En halv snes oer gik æ godt – men så var det eventyr
slut.
smitsom sygdom i æ flok – 1923 bløv den sidst ren
skudt.
- År 1937 Hvad no – mens der endno er hie?
Manne a dem der hár slidt – æ allerede æ mie.
Hvad me á ta en styk hie fra á law en park,
hvor vi på sten ku rids djer navn som tak?

Fra mødet i Kongenshus Mindepark.
Fra venstre ses: Egon Nielsen, Rabisgård, sekretær Inger M.
Hansen, Betty Nielsen, Rabisgård og Mads Andersen, formand
for Ringkøbingkredsens.

- Det var en tankegång, der bløv bygged videre po
i udvalg nedsat af Æ Hieselskab og æ Hiebro.
Ca. 2000 tdr. land bløv kjøvt og freded,
vej bløv anlå – sten slævt te á dekorered.
– Men der var no mangan driftig landmand, der tøet:
ska al den hie da leg hen te ingen nøt?
– Ja, det var førend, vi hørt al den snak
om marginaljord – og om brak.
- År 1953 Æ oer for Kongenshus Mindeparks indvielsesfest,
hvor osse æ kong og æ dronning var med som gæst.
Siden hár der vot valfart fra æ hiele land,
her findes navn på slægtning – kvinde eller mand.
- År 1989 Kongenshus – skjønneest i august med blomstrende
lyng,
her má vi ku go i fred for folk – fra æ miljø.
Nej, nej – de hár vot her – det fortæler en rapport
der nys er forfattede:
grundvandet på heden er påvirket mere end accepta-
belt.

Citat af Jeppe Aakjær – hvor han lader lyngen tale:

Her har jeg stået i tusinde år,
sust for de slægter, der svinder og kommer,
nikket goddag til den brydende vår,
viftet farvel til den hastende sommer.

Betty Nielsen

En af de mange herredssten i Kongenshus Mindepark. Verset på denne sten er forfattet af Salomon J. Frifelt, forfatter og tidligere hovedbestyrelsesmedlem af Dansk Slægtsgårdsforening.

Bidrag til kundskab om de danske provinsers nær-værende tilstand i økonomisk henseende, Sorø Amt, 1840,

Er en amtsbeskrivelse af præsten i Vemmeløv, P. Duus. Beskrivelsen af landets amter blev foretaget af forskellige udvalgte personer på opfordring af Det kgl. Danske Landhusholdningsselskab, der ønskede en undersøgelse af forholdene i landdistrikterne.

P. Duus hentede sine oplysninger til eksakte oplysninger om areal, bonitet, kvæghold m. m. fra 1., 2. og forarbejderne til 3. hefte af Statistisk Tabelværk, som han havde fået tilladelse til at bruge. Endvidere oplysninger fra matrikelprotokollerne (forarbejderne til matriklen af 1844, der blev udarbejdet til hartkornbeskatning). Endelig er mange oplysninger samlet i mundtlig og skriftlig form på rejser rundt om i amtet, hvor forfatteren har talt med godsejere, præster og »andre landmænd«. Vi må nok regne med, at vi ikke genfinder mange af bøndernes holdninger og meninger om tilstandene, hvilket da også skinner igennem på forskellige områder.

P. Duus indleder med en generel oversigt over landbrugsforholdene i amtet, hvor mangfoldige områder tages op i spørgsmål/svar form: Hvordan er jorden? Er der kilder og søer? Hvordan er klimaet? Hvordan er udskiftningen af jorden foretaget? Hvad er konsekvensen af den stærke udparcellering (udstykning af husmandslokker) visse steder? Hvordan er den almindelige dyrkningsmåde? Der følger en lang række mere detaljerede – og spændende spørgsmål til jordens dyrkning, som vi nok må afstå fra at nævne her.

Enkelte emner rækker ud over det rent dyrkningsmæssige. Det gælder f. eks. afsætningsmuligheder for landbrugets produkter, folkelønnens størrelse og arbejdsløshedens omfang.

Med særlig interesse læser vi om spørgsmål, der er meget centrale i tidens landbodebat og virkeområder i landbosamfun-

det, som Det kgl. Danske Landhusholdningsselskab meget gerne så fremmet. Her kan nævnes dyrkningen af havesager, sommerstaldfodring af kreaturer, anvendelsen af nyere redskaber (som f. eks. svingploven) samt husfliden i hjemmene.

Efter amtsbeskrivelsen følger en summarisk, men meget nyttig oversigt over Tingsted, Alested, Slagelse, Vester- og østerflakkebjerg herreds sogne, beskrevet i pastorater. Vi får her temmelig nøgterne oplysninger om areal, folkemængde, jordens bonitet, mængden af fæstegods og selvejergods, kreaturhold samt de anvendte driftsplaner.

P. Duus' beskrivelse af Sorø Amt er en meget betydningsfuld kilde til landboforholdene i Sorø Amt i midten af 1800-tallet. Blot skal vi huske på, at vi overvejende får forholdene beskrevet af landbosamfundets øverste klasser. Levevilkårene for de forskellige sociale grupper får vi næsten intet at vide om, men det er heller ikke hovedsigtet med undersøgelsen. Dog skinner det igennem flere steder, at husmændenes vilkår generelt er temmelig dårlige, og forfatterens afvejning af konsekvenserne af udparcelleringen er meget nyttige. Dette gælder også anskuelser omkring udskiftningens følger, der ikke anses for entydigt positive. Dette stemmer meget godt overens med den nyeste forskning omkring emnet. Værdifuld er også de korte notitser om antallet af fattighuse og fattiglemmer i de enkelte sogne. Meget af indholdet er som nævnt statistisk materiale, der kan hentes andre steder. Men stiller man ikke for store krav til tallenes nøjagtighed, kan man her danne sig et hurtigt og glimrende overblik.

Bogen er et seriøst arbejde – med de nævnte forbehold, og giver et væld af oplysninger om væsentlige forhold i landbruget på Sjælland.

P. Duus er absolut læseværdig og bør stå på hylden hos enhver, der interesserer sig for dansk landbrugshistorie.

*Kirsten Bøge Henriksen
Ringsted Landbrugsmuseum
Museet for Ringsted og Omegn*

Pris: kr. 58,00

Ekspedition: Sorø Amtsmuseum, Storegade, 4180 Sorø.

TLf.: 53 63 40 63.

Uhøviske gårdnavne

Hvad enten man taler rigsdansk eller dialekt, er sproget en kulturarv, som bærer tydelige vidnesbyrd om vore forfædres levevis og tankegang.

Det sker imidlertid, at ord, der før var almindeligt anvendte, får en ringere status i sproget. Dette er således tilfældet med ordet »røv«. I Føjlsberg's ordbog over jyske almuesmål, der udkom 1906-08, hedder det således, at ordet røv bruges i det bedste selskab og ikke er usømmeligt. Det skal for god ordens skyld anføres, at dets egentlige betydning er: Anus, bagdel og rumpe. Der opregnes så et par sider med kendte talemåder, hvori ordet røv indgår. Det, der interesserer i denne forbindelse, er imidlertid en ældre brug af ordet i betydningen: det fjerntliggende, det nederste eller det bageste, bevaret i nogle talemåder som »røven af fjerde division«, »op i røvens kælder« og lignende.

Ordet fandt også anvendelse på fjernt beliggende gårde og huse. Sådanne risikerede let at få navnet »Røven« eller »Røvhuset«, og dette navn blev med stor sikkerhed øgenavn for husets beboere. Det var navnlig ved udflytningen, at disse »røvnavn« opstod. De gik efterhånden af brug, og må nu betragtes som et historisk fænomen, som vi kun møder i gamle skrifter og i folkeviddet.

Som et sådant produkt af det folkelige vid var der tre gårde i Asdal sogn i Vendsyssel, der med hentydning til deres indbyrdes beliggenhed nød navnene »Pil«, »Rææen« og »Røven«. En treklange, der er hentet fra almuehumorens yderste overdrev. Det skal oplyses efter Arne Espegaard, at »Pil« er dialektord for det mandlige kønsllem, og var i århundredets første årtier det almindelige ord herfor blandt drenge og karle.

»Rææ« er dialekt for rædde: pung og testikler hos mænd og handyr. Disse udtryk leder tanken hen på vikingetidens bramfri ordvalg. Står det ikke på Glavendrupstenen: »Den skal vorde rædde, som vælter denne sten«? »Din rææ« var stadig et almindeligt skældsord i 1920'erne i den ovenfor nævnte gruppe. – Det er iøvrigt højst sandsynligt, at det vi nu benævner som karlekammersnak, i virkeligheden er et levn fra de gamle nordboers grovkornede sprogbrug, bevaret i det sprogligt isolerede drenge- og karlemiljø, som nu er forsvundet. (Se Danmarks Riges Historie II side 364).

Kun navnet »røven« brugtes seriøst om den tredje gård, matr. nr. 38 a i Asdal sogn. Første gang vi træffer på navnet i skriftlig form, er i markbogen 1683, forarbejdet til matriklen af 1688. Her står anført: Jørgen Hanss. Vefuer (væver) Huusmand i Røfuen (efter Københavns Universitets institut for navneforskning).

Stedet ligger omkring 200 m vest for Kjul å, som skulle passeres over et vadested for at komme til Asdal kirke. Det var her

pastor Rømmer omkom 1773 ved at falde i åen. Da der senere kom en bro her, fik denne naturligvis navnet Røvens bro. Senere kom Røvens skole til. Pastor Selchau, præst i Horne/Asdal, skriver 1842 således: »Asdal bro, der i gamle dage hed Røvens bro, og endnu gerne kaldes således . . . .«. Navnet holdt sig dog betydeligt længere for broens vedkommende, mens navnet »Asdal nordre skole« efterhånden blev det officielle navn for skolen.

Gård matr. nr. 38 a ændrede også navn til Møllegaard, da der byggedes en vandmølle øst for gården nede ved åen. Det kan oplyses, at gården med Pil-navnet er nedlagt. Navnene Rææen og Røven kendes kun lokalt og bruges af og til i spøg.

At navnet også har smittet af på beboerne, tyder følgende humoreske på, optegnet af pastor Friis omkring 1865, uden at han dog knyttede nogen forbindelse til stedet i Asdal. »En mand, der hed Per Røv, har givet sin karl, der på grund af forbindelsen har fået navnet Røv Søren til forskel fra mandens broder, som hedder Søren Røv, skriftlig tilladelse til, at han må pleje omgang med hans kone, så længe han (Røv Søren) ellers opførte sig villig og tro i tjenesten. Mulige børn, hvis ophav ellers kunne synes tvivlsom, må gå på mandens regning.« Denne overenskomst blev fremkaldt derved, at Per Røv, når han var fuld, bankede sin kone for hendes omgang med Søren.

Geodæterne har siden ændret navnet Røvens bro til Revens bro, sikkert med de bedste motiver, men så skulle der jo eksistere et substantiv »Reven«, men et sådant findes ikke.

Efterhånden som ordet Røv fik en uhøvisk klang, trådte synonymet Rumpen i nogen grad ind på dets plads. I Vrå sogn boede en mand, Jens Nielsen, på en lille afsides ejendom, der bar navnet Rumpen. I konsekvens heraf fik han øgenavnet Jens Rump. For at komme rump-navnet til livs malede han på husgavlen »Østergaard« med store bogstaver. Naboerne forstod jo udmærket meningen, og svarede igen ved underfundigt at benævne stedet »Østerhuset«. På denne måde fik han en irettesættelse for pralende at kalde sit husmandssted for en gård. Jens Rump var ellers en hæderlig og agtet mand. Andre, der havde fået Rump som øgenavn, greb til den udvej at antage det som slægtsnavn. I telefonbogen over stor-København, hvortil landbefolkningen erfaringsmæssigt søgte, findes der 16 abonnenter med det udmærkede slægtsnavn Rump.

Om stedet Rumpen i Vrå sogn meddeler Arne Espegaard, at dette på Harboes kort fra 1793 er opført som »Halen«, formentlig af anstændighedsgrunde, idet det er blevet opfattet som rump i betydningen af røv. Ud fra denne betragtning skulle så allé de, der i dag hedder Rump, jo skyndsomst søge navneforandring til »Hale«.

Ingvard Mølbjerg

Roehøst i 1940'erne.

Gårdejer Peter Larsen, St. Engeborg ved Skive forrest i vognen – kører roer ind sammen med karlen.